

Ha azt mondom, hogy ismertem őt, máris pontosítanom kell magam. Leveleztünk, és folytattunk jó pár hosszú telefonbeszélgetést azt követően, hogy 2003-ban elnyertem egy ösztöndíjat Rubin Szilárd életművének kutatására. Akkor már hosszú ideje Tapolcán élt, visszavonultan és elfelejtve. Meglepte, hogy egyszerre csak fölbukkant valaki, aki az ő munkáival foglalkozik. És persze örült is neki, nagyon segítőkésznek bizonyult, jó néhány dokumentummal ellátott. Ekkor még előtte voltunk a *Csirkejáték* harmadik (különösebb visszhangot nem verő) kiadásának, és jóval előtte a németországi felfedeztetésének (amely aztán nagy visszhangot vert idehaza is).

2005 elején felajánlott közlésre egy részletet a *Jelenkor* számára – ahol azokban az években szerkesztőként dolgoztam – a *Kutya az országúton* című bűnügyi regényből. Erről a könyvről maga is úgy tartotta, hogy már soha nem fogja befejezni, a részlet mégsem volt érdektelen, többek között Pilinszky és Sheryl Sutton figuráját szerepeltette benne. Az utolsó pillanatban nagyon udvarias és barátságos hangon visszavonta a közlést, amiben szerepet játszhatott az én fontoskodó és karót nyelt szerkesztői levelem is, az esetleges változtatások aprólékos magyarázatával. Érzékeny ember volt, és kényes a stilizáció finomságaira: min-

den bizonytalansággal ez a korrektúraforduló rettentette vissza. Most, ahogy ezt a szöveget írom, megkerestem a gépemben a levelet. Újraolvasva úgy találom, hogy nem pedagógusként viselkedtem (ahogy egy szerkesztőnek kell), hanem rettenthetetlen seggfejként (ahogy egy stilsztárnak).

És ráadásul távolságtartóan is. Ami azt illeti, nem akartam igazán közel kerülni hozzá, megtartottam a három lépés távolságot. Kettőt egyébként is szokásom megtartani, de a hármát az ő esetében helyénvalóbbnak éreztem. Minden kedvessége mellett – amely leginkább, azt gyanítom, régi vágású társasági előzékenységből fakadt – sértődött és gyanakvó ember volt, tele panasszal, keserőséggel és konspirációs teóriákkal. Az őt övező csöndet szándékolta mellőzöttségnek tekintette. Minden gesztus mögött további, sokatmondó gesztusokat sejtett. A szellemi életet olyan világnak látta, melyet érdekek és ellenérdekek hálózata sző át keresztül-kasul. Peremre szorított, ellenséges közönnyel övezett íróknak tartotta magát.

Nemigen publikált azóta, hogy 1990 áprilisában otthagya a *Magyar Fórumot*. Magányosan élt, és több évtizede görgette maga előtt az ötvenes évek hírhedt bűnügyéről, a Jancsó Piroska-féle törökszentmiklósi gyerekgyilkosságokról szóló dokumentumregényét. Erről a könyvről nem beszélt nekem egy-két elejtett megjegyzésnél többet.

Aztán elkészült az említett írásom, ez a monográfiának még kevés, önálló tanulmánynak túlon túl terjedelmes szöveg, melyben az egész publikus életművet áttekintettem (pontosabban szólva a kötetpublikációkat: az esszéket-jegyzeteket, kisebb írásokat nem vizsgáltam szisztematikusan, ami – utólag úgy látom – súlyos mulasztás volt). Valamikor 2005-ben elküldtem neki egy példányt, mire Szilárd minden magyarázat nélkül megszakította velem a kapcsolatot.

Nehéz eldönteni, hogy min sértődhetett meg. Mivel ezt sosem beszéltük meg, így csak találgatni tudok, de valószínűleg ez a kijelentés érinthette érzékenyen: „a zsidó származás valamiféle kényelmetlen, unheimlich tényként tárul föl a két központi regény [ti. a *Csirkejáték* és a *Római Egyes*] főhősei előtt: tudatosítása sem Angyal Attila, sem Rostás Levente esetében nem az azonosulás irányába mozdítja el a figurát. A Rubin-regények erős önéletrajzi foganatása talán lehetővé tenné e művek bevonását annak vizsgálatába, hogy mi vezette a szerzőt a kilencvenes évek elején az induló *Magyar Fórum* köréhez.”

(Most, ezt a szöveget írva végre beültem a könyvtárba, megtenni azt, amit annak idején részint idő hiányában, utóbb pedig lustaságból elmulasztottam, és végigolvastam a *Magyar Fórum*ban publikált rovatát, a *Rádiónaplót*. A korai *Fórum*ról van szó, amely még nem az antiszemita Csurka terrénuma, hanem az induló MDF lapja. Az első évfolyam ötödik számában indul a rovat, '89 novemberében, a négyigenes népszavazás előtt. A kép vegyes: részint bosszantó, részint szép szövegek. Erős katolikus és nemzeti indíttatás, erős antibolsevizmus. Türelmetlenné válik a hangja, ha az MDF-fel kapcsolatban ekkortájt felbukkanó antiszemitizmus-vád szóba kerül. A legfontosabb rádiós cikkét – 1990. március 21., II. évfolyam, 10. szám –, amelyben arról ír, hogy miféle belső igény vezette Laki-telekre, elküldte nekem, én pedig elolvastam, csak éppen nem tulajdonítottam neki különösebb jelentőséget: süketnek bizonyultam rá, pedig fontos dolgot akart elmondani benne. Aztán a parlamenti választások után egy választási műsort tűz tollhegyre, amely az MDF és a lehetséges koalíciós partnerek közti, illetve magán az MDF-en belüli ellentéteket feszegeti. Miután a következő lapszámban a szerkesztőség, noha rendkívül rosszmájú kommentár kísé-

retében, de helyt ad Betlen János viszontválaszának, Szilárd megsértődik, és felhagy a rovattal.)

Ugyanakkor azt gyanítottam, hogy ez a fordulat, a kapcsolat megszakítása a kezdetektől benne volt a pakliban, és különösebben nem is lepődtem meg rajta. Nem hívtam föl, nem kértem magyarázatot – egy levelezőlapon megkértem, hogy jelezzen vissza, valóban megérkezett-e a küldeményem, de a válasz hallgatás volt. Ezután annyiban hagytam a dolgot. Részemről megmaradt a három lépés távolság, az ő részéről – ki tudja.

Néhány évvel később mégis ő közeledett felém. Először békülékenyen üzent nekem egy rádiós szerkesztőn keresztül, majd dedikált példányt küldött a *Csirkejáték* német kiadásából. A szöveg valóban alig-alig olvasható ki, a „polyneuropathia” szó leginkább csak kikövetkeztethető:

Kedves Keresztési József!

*„Győztest ki említ?
Minden csak kitartás!”*

Ottlik akarta ezt mottónak, de a mi esetünkre is illik. Most, ha megkésve is, fejet hajtok tudásod előtt! Sok sikert kívánva neked – megbecsüléssel!

*2009. V. 19. Rubin Szilárd**

** Írásom szétesett a polyneuropathia miatt.*

Egész eddig magázódtunk, Szilárd ebben a dedikációban váltott tegezésre. És ha úgy tetszik, az is beszédes elírás, hogy „győztest” ír „győzés” helyett. Élete alkonyán utolérte a siker.

Kibékültünk, gondoltam, szót se többet róla; hogy pontosan min is vesztünk volna össze, azzal, őszintén szólva, nemigen foglalkoztam. Nem sokra rá, valamikor a nyár közepén – az utolsó nyara volt ez – fölhívott, és hosszú panaszáradatot zúdított rám, segítséget kérve, hogy kihez forduljon, merthogy őt a német sikere kapcsán anyagilag egész biztosan megrövidítik. Egy teljes órán keresztül fejtegette mindezt. Úgy tűnik – s ki tudja, talán az ő lelki háztartása épp erre volt berendezve –, hogy a siker is az újabb keserőségek forrásává lett. Akárcsak a szerelem Till, Angyal Attila, a *Csirkejáték* hőse számára.

Én persze érdemben semmit sem tudtam felelni neki, mindössze annyit tettem, hogy semmire sem kötelező, tárgyilagos udvariassággal igyekeztem körültekintésre inteni. Végül más témákra terelődött a szó, és megállapodtunk abban, hogy augusztusban, a nyár utolsó hetében, amikor a szigligeti JAK-táborban tartózkodom, személyesen is fölkeresem.

Egy emeletes sorházban lakott a városközpontban, a Malomtó szomszédságában, a Batsányi János utca 7/1-ben, épp szemközt a Batsányi szülőházát hirdető emléktáblával. Ismertem már a házat, mert amikor ugyanennek a nyárnak az elején egy családi kirándulást tettem Tapolcán, rászántam egy rövid kitérőt, hogy megnézzem, hol lakik. Nem csöngettem föl hozzá, eszem ágában sem volt rárontani. Csupán megkerestem a nevét a lépcsőházi csengőn.

Ugyanazon a délutánon láttam a helytörténeti gyűjteményben a Batsányi-emlékszobát is, benne pedig minden idők legbornírtabb kitüntetését, az 1992. október 23-án kelt, díszpolgári címet adományozó oklevelet: „Batsányi János költőnek (posztumusz) hosszú időn át kifejtett művészi tevékenysége elismeréséül”.

Hosszú időn át kifejtett művészi tevékenység. Hát, ha csak így nem.